

Слагін Віктор Павлович,
д. держ. упр., проф., завідувач кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0002-1954-3000

УДК 331.5:305

doi: 10.34213/ap.21.01.18

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Проведено аналіз методів підтримки ООН прав жінок задля досягнення міжнародного співробітництва у просуванні та заохоченні поваги до прав людини та основних свобод в сучасних умовах. Запропоновані шляхи створення ефективної системи співпраці органів державної влади, міжнародних організацій і громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві.

Ключові слова: гендерна нерівність; права жінок; гендерне насильство; рівні можливості, Соціальна рада ООН.

Постановка проблеми. Думка про те, що гендерна рівність є неприродною ознакою, а надбанням розвитку людства призводить до неправильного та дискримінаційного ставлення до жінок у суспільстві. На ринку роботодавці надають перевагу працівникам чоловічої статі. Крім того, жінка, яка вважається за природними якостями слабкою, не здатною до прийняття відповідальних рішень з відсутніми яскраво вираженими лідерськими якостями, не завжди може отримати роботу у сфері бізнесу, політики.

Жінки становлять половину населення у світі, а відтак – половину його людського капіталу. Гендерна рівність є основним правом людини, має важливе значення для суспільства, що має високий людський потенціал та забезпечує стійкий розвиток державних інституцій. Досвід розвинутих країн свідчить про те, що розширення прав і можливостей жінок стимулює підвищення продуктивності праці та забезпечує економічне зростання в країні.

Для досягнення повної рівності прав та можливостей між чоловіками та жінками ще потрібно пройти довгий шлях. Тому надзвичайно важливо покласти край багатьом формам гендерного насильства та забезпечити рівний доступ до якісної освіти та охорони здоров'я, економічних ресурсів та участі у політичному житті як жінок, так і чоловіків. Важливо також досягти рівних можливостей у доступі до зайнятості, керівних посад та органів прийняття рішень на всіх рівнях [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми гендерної рівності розглядаються в наукових роботах К. Левченко, В. Васюта, М. Качинська, І. Луценко, Я. Стребкова, М. Скорик, Х. Абрахамс, Е. Філіпс та ін.

Мета статті – визначення інструментів реалізації завдань гендерної рівності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Генеральний секретар ООН А. Гутерріш заявив, що досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок є незавершеною справою нашого часу та найбільшим викликом у галузі прав людини у сучасному світі [2].

Підтримка ООН прав жінок розпочалася із внесення до її Статуту положення, де серед цілей, задекларованих у статті 1 записано: “Досягнення міжнародного співробітництва ... у просуванні та заохоченні поваги до прав

© Слагін В. П., 2021

людини та основних свобод для всіх без різниці щодо раси, статі, мови чи релігії” [9].

Протягом першого року існування ООН її Соціальна рада створила Комісію зі статусу жінок, як головного органу глобальної політики, присвяченої виключно гендерній рівності та визнання значної ролі жінок в суспільному житті. Серед перших її досягнень – забезпечення гендерно нейтральної мови в тексті Загальної декларації прав людини [1].

Гендерна рівність стала частиною міжнародного права яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. Цей важливий документ в історії прав людини визнавав, що “Всі люди народжуються вільними і рівні за гідністю та правами “та що” кожен має право на всі права та свободи, викладені в цій Декларації, без різниці будь-якого виду, наприклад, раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії ... народження чи іншого статусу” [8].

Оскільки міжнародний феміністичний рух почав набирати обертів протягом 1970-х років, Генеральна Асамблея оголосила 1975 р. Міжнародним жіночим роком та організувала першу Всесвітню конференцію з питань жінок, що відбулася у Мехіко. За наполяганням Конференції Генеральна Асамблея згодом оголосила 1976–1985 роки “Десятиліттям ООН для жінок” і створила Добровольчий фонд на десятиліття.

У 1979 р. Генеральна Асамблея прийняла Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), яку часто визначають як “Міжнародний біль про права жінок”. У своїх статтях Конвенція чітко визначає сутність дискримінації жінок та встановлює порядок національних дій щодо припинення такої дискримінації. Конвенція спрямована на культуру та традиції як на найбільш впливові сили, що формують гендерні ролі та сімейні відносини, і це перший документ про права людини, який підтверджує репродуктивні права жінок [2].

Через п'ять років після конференції в Мехіко, у 1980 р. в Копенгагені відбулася Друга світова конференція з питань жінок. Програма дій, що виникла в результаті, передбачала посилення національних заходів щодо забезпечення власності та контролю над майном жінок, а також поліпшення прав жінок щодо спадкування, піклування над дитиною та втрати громадянства.

У 1985 р. у Найробі відбулася Всесвітня конференція з аналізу та оцінки досягнень Десятиліття жінок для жінок: рівність, розвиток та мир. Він був скликаний у той час, коли рух за гендерну рівність нарешті отримав справжнє глобальне визнання, і 15000 представників неурядових організацій (НУО) взяли участь у паралельному Форумі НУО.

Багато громадських організацій визначили цю подію як “народження глобального фемінізму”. Розуміючи, що цілі конференції у Мехіко не були досягнуті належним чином, 157 урядів, що брали участь, прийняли Найробські перспективні стратегії до 2000 р. Документ відкрив новий напрям, наголосивши на те, що всі питання мають бути “жіночими” [11].

Четверта світова конференція з питань жінок, що відбулася в Пекіні в 1995 р., пішла на крок далі від Найробіської конференції. Пекінська декларація та Платформа дій стверджували, що права жінок є правами людини, та визначені конкретним діям із забезпечення поваги цих прав. Створена Комісія зі статусу жінок (КСЖ) є головним глобальним міжурядовим органом, що займається виключно пропагандою гендерної рівності та розширенням прав і можливостей жінок. КСЖ сприяє просуванню прав жінок, документуванню реальності життя жінок у всьому світі та формуванню гло-

бальних стандартів щодо гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок [2].

2 липня 2010 р. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй односторонньо проголосувала за створення єдиного органу ООН, завдання якого – прискорити прогрес у досягненні гендерної рівності та розширенні прав і можливостей жінок. Новий орган ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок – або ООН-жінки – об'єднав чотири агентства та бюро світового органу: Фонд розвитку ООН для жінок (ЮНІФЕМ), Відділ сприяння жінкам (DAW), Управління Спеціального радника з питань гендерних питань та Міжнародного науково-дослідного інституту ООН з питань розвитку жінок.

Сьогодні Організація Об'єднаних Націй зосереджує свою роботу з глобального розвитку на нещодавно розроблених 17 цілях сталого розвитку (ЦСР). Жінки мають відігравати вирішальну роль у всіх ЦСР, причому багато цілей конкретно визнають рівність та розширення можливостей жінок як ціль, так і як частину рішення. Ціль 5 декларує: “Досягти гендерної рівності та розширити можливості всіх жінок” відома як окрема гендерна мета, оскільки вона присвячена досягненню цих цілей. Потрібні глибокі законодавчі та законодавчі зміни, щоб забезпечити права жінок у всьому світі. Хоча 143 країни гарантували рівність чоловіків і жінок у своїх конституціях до 2014 року, ще 52 країни не провели цих заходів [11].

Проблеми визначення гендерних стереотипів в українському суспільстві свідчать дані Європейського дослідження цінностей (European Values Study), яке проходило в Україні. За результатами цих досліджень, переважна більшість населення України вважала, що жінки повинні мати однакові права з чоловіками на робочі місця, навіть якщо останніх в країні не вистачає.

Але близько 30 % опитаних виступали за дискримінацію жінок. При цьому чоловіки мали більш дискримінаційні настанови (37,5 %), ніж жінки (24,2 %). Вказані тенденції майже не зазнали змін протягом останніх років, тому їх можна екстраполювати на теперішній час. За даними ООН сьогодні в Україні загальний обсяг пенсійних виплат жінкам на 30 % менший ніж чоловікам [7].

За даними моніторингу Інституту соціології НАН України, приблизно 69 % представників українського суспільства погоджується, що жінки можуть обіймати керівні посади. Тобто більшість не заперечує принаймні потенційну гендерну рівність в цьому питанні [10].

Суттєві гендерні диспропорції залишаються в економічній та політичній сферах у всьому світі. Хоча впродовж десятиліть у цьому напрямку і відбувся певний прогрес, у середньому жінки на ринку праці все ще заробляють на 20 відсотків менше, ніж чоловіки. Станом на 2018 р. лише 24 % всіх національних парламентаріїв були жінками, повільне зростання відбувається починаючи з 11,3 % у 2002 р. [11].

У вересні 2017 р. Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй об'єднали зусилля для започаткування Spotlight Initiative глобальної багаторічної ініціативи, яка зосереджена на усуненні всіх форм насильства щодо жінок.

Міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок відзначається 25 листопада. Міжнародний жіночий день відзначається щороку 8 березня. Міжнародний жіночий день вперше з'явився внаслідок діяльності робітничих рухів на рубежі ХХ ст. в Північній Америці та по всій Європі. Це день, який відзначається багатьма країнами світу, коли жінки визнаються за свої досяг-

нення, не зважаючи на поділи, будь то національні, етнічні, мовні, культурні, економічні чи політичні.

Враховуючи ключову роль, яку мова відіграє у формуванні культурних та соціальних установок, використання гендерно-інклюзивної мови є потужним способом просування гендерної рівності та викорінення гендерних упереджень. Бути інклюзивним з точки зору гендерної мови означає говорити та писати таким чином, щоб не дискримінувати певну стать, соціальну стать чи гендерну ідентичність і не утримувати гендерні стереотипи.

Ці настанови включають рекомендації та матеріали, створені для допомоги співробітникам Організації Об'єднаних Націй у використанні гендерно-інклюзивної мови в будь-якому типі спілкування – усному чи письмовому, офіційному чи неофіційному – і є відправною точкою для всіх.

В Україні, на жаль, головною проблемою є відсутність будь-якого стратегічного плану з розробки гендерної політики в країні. Державний інститут сім'ї та молоді функціонує з 1991 року – це урядова науково-дослідна установа при Міністерстві у справах сім'ї, молоді та спорту, яка до 2010 р. проводила експертні оцінки державної гендерної політики, але була передана в 2010 р. під інше керівництво, і йому довелося перепрофілювати свою діяльність. Інститут припинив будь-які роботи, пов'язані з гендерними проблемами.

Науково-дослідний Інститут праці та зайнятості населення Міністерства соціальної політики і НАН України не проводить досліджень з гендерних питань і не має профільних фахівців.

Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р. визначає, що тексти публічних документів пов'язані з гендерною рівністю повинні розроблятися професіоналами, а потім узгоджуватися з членами жіночих організацій, що співпрацюють з Міністерством соціальної політики. Це підхід не включає систематичної роботи з підготовки питань гендерної рівності [6].

У результаті виконання Програми передбачається удосконалити механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що сприятиме створенню надійного підґрунтя для комплексної реалізації положень Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, міжнародних зобов'язань України та рекомендацій міжнародних моніторингових органів щодо сталого впровадження принципів гендерної рівності [5].

Виконання Програми надасть змогу:

1) розширити доступ жінок і чоловіків до товарів і послуг із дотриманням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом урахування у нормативно-правових актах гендерного компонента та особливих потреб різних категорій жінок і чоловіків (за такими основними ознаками, як вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус);

2) збільшити частку жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних і місцевих рад (міст обласного значення);

3) зменшити розрив в оплаті праці жінок і чоловіків;

4) внести зміни до нормативно-правових актів щодо удосконалення механізму проведення гендерно-правової експертизи;

5) створити комплексну систему реагування на випадки дискримінації за ознакою статі, дискримінації більше ніж за однією ознакою і запобігти такій дискримінації;

6) внести на постійній основі до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування та працівників державних установ питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

7) розширити перелік статистичних показників за ознакою статі з розбивкою за іншими основними ознаками (вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус тощо);

8) створити ефективну систему співпраці органів державної влади, міжнародних організацій і громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві.

З метою вирішення проблем гендерної рівності в Україні була затверджена Програма підтримки сім'ї на 2016–2020 роки, яка передбачала:

1) участь установ і організацій у щорічній акції “16 днів проти гендерного насильства”;

2) забезпечення проведення корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї, та жертвами домашнього насильства;

3) проведення інформаційно-просвітницької роботи (тренінги, семінари, акції тощо) з питань протидії торгівлі людьми та попередження нелегальної міграції;

4) надання соціальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, проведення в навчальних закладах просвітницьких заходів, спрямованих на формування у молоді рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, подолання стереотипних уявлень про роль чоловіка і жінки, рівного розподілу обов'язків щодо виховання дітей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі проведеного компаративного аналізу наукових публікацій, діяльності урядових і неурядових зарубіжних та вітчизняних державних та громадських організацій можна сформулювати такі висновки та пропозиції, що надають можливість запровадження в Україні дієвої публічної політики в сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в багатьох сферах суспільного життя.

У сфері соціального захисту, соціального забезпечення та сімейної політики необхідні наступні заходи:

1) внесення до діючого законодавства додаткових статей щодо уразливих категорій жінок-матерів, в контексті державної сімейної політики. Запровадити систему персоніфікації виплат шляхом диференціації соціальних нормативів в залежності від матеріального стану сім'ї;

2) забезпечити повсюдне впровадження складових єдиної державної гендерної політики та політики недискримінації у всіх сферах життя суспільства. Доопрацювати стратегічні напрями сімейної політики з урахуванням гендерних проблем щодо жінок та чоловіків. З цією метою створити в структурі органів виконавчої влади всіх рівнів, окремий підрозділ відповідальний за координацію діяльності управлінських структур в органах державної влади та місцевого самоврядування;

3) Міністерству соціальної політики разом з відповідними науково-дослідними установами Національної академії наук розробити та запровадити діючу систему моніторингу за ефективністю прийнятих рішень;

4) удосконалити систему стягнення та виплати аліментів через зміни до діючого законодавства шляхом запровадження системи прогресивного штрафування за затримку проведення грошових внесків;

5) запровадити в системі підвищення кваліфікації державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування (ОТГ) через галузеві та регіональні Центри підвищення кваліфікації Нацдержслужби України регулярні навчальні курси з питань гендерної рівності;

6) розробити та застосувати комплексний підхід до гендерного квотування в економічній, соціальній та політичній сферах суспільного життя з метою інтеграції інтересів жінок у всіх напрямках реформування та процесах децентралізації, що проводяться в Україні.

Сьогодні необхідні рішучі дії з боку урядових та громадських організацій для вирішення проблем захисту прав обох статей та надання їм рівних можливостей для реалізації власних інтересів в сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, економіки, політики, ринку праці та інших. Для поширення демократичних норм в Україні актуальним питанням залишається проблема забезпечення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя. Дискримінація за гендерною ознакою не сприяє соціально-економічному розвитку країни та наближення її до міжнародних стандартів, які прийняті в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Васюта В. Б. Галайда Т. О., Васюта В. В. Проблеми гендерної нерівності в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія "Економічні науки"*. 2011. № 2 (50).

2. Качинська М. О. Гендерна рівність в Україні: національні та міжнародні перспективи. *Форум права*. 2018. (3). С. 40–47.

3. Лавриненко Н. Інститут сім'ї: структура і сімейні цінності. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : у 2 т. Т. 1: Аналітичні матеріали / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2011. 340 с.

4. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : у 2 т. Т. 2: Таблиці і графіки / за ред. Є. І. Головахи, М. О. Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2011. 520 с.

5. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Редакція від 13.06.2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 19.03.2021).

6. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.03.2021).

7. European Values Study 1981–2008, Longitudinal Data File. GESIS. Data Archive, Cologne, Germany, ZA4804 Data File Version 1.0.0 (2011-04-30) DOI: 10.4232/1.14804. For further information see EVS' webpage. URL: <http://www.europeanvaluesstudy.eu> (дата звернення: 19.03.2021).

8. Brainerd E. Women in Transition: Changes in Gender Wages. Differentials in Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 54. № 1. Oct. 2000. P. 138–162.

9. Lutsenko Y., Strebkova J., Skoryk M. NGO alternative report on Ukraine's implementation of the convention on the elimination of all forms of discrimination against women. URL <https://www.google.com/search?q=NGO+ALTERNATIVE+REPORT+ON+KRAINE'S+IMPLEMENT> (дата звернення: 19.03.2021).

10. National Human Development Report 2011 "Ukraine: Towards Social Inclusion" / E. Libanova, Yu. Levenets, O. Makarova et al. 2018. URL: <http://hdr.undp.org/en/reports/national/europethecis/ukraine/Ukraine%202011.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).

11. Pascall G., Manning N. Gender and social policy: Comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. *Journal of European Social Policy*. 2020. Vol. 10. № 3. P. 240–266.

Yelagin V. P.,

*Doctor of Public Administration, Professor, Head of Social and Humanitarian Policy Department,
KRI NAPA, Kharkiv*

ORCID 0000-0002-1954-3000

IMPLEMENTATION OF GENDER EQUALITY OBJECTIVES IN UKRAINE ON THE BASIS OF INTERNATIONAL LAW

The question of gender equality is becoming increasingly more popular in Ukraine. The UN and international standards in the area of gender equality are still being implemented in Ukrainian legislation. This process addresses numerous problems, including the world financial/economic crisis from 2008, the 2014 'Revolution of dignity' in Ukraine, increasing the level of armed activity in Ukraine. The key activities to solve these problems in Ukraine include positive learning experiences from successful foreign countries in this sphere, learning experience about gender equality and aligning national standards of protection against gender-based violence. The development of government policy has changed to more gender equality orientated approaches. Ukraine has so far not been largely successful, although has made positive steps and does not have the worst record on these issues. Since the start of the 21st century, these gender equality issues started to become more important.

Based on the comparative analysis of scientific publications, activities of governmental and non-governmental foreign and domestic state and public organizations, the following conclusions and proposals can be formulated that allow the introduction of effective public policy in Ukraine in the field of equal rights and opportunities for women and men in many spheres of public life.

The issue of ensuring gender equality in all spheres of public life remains an urgent issue for the spread of democratic norms in Ukraine. Discrimination on the basis of gender does not contribute to the socio-economic development of the country and its approximation to international standards, which are accepted worldwide.

Keywords: gender equality; gender-based violence; gender discrimination; women's rights; gender-based violence; equal opportunities, UN Social Council.

References

1. Vasiuta, V.B., Halajda, T.O., Vasiuta, V.V. (2011). Problemy hendernoї nerivnosti v Ukraini. *Visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, 2 (50) [in Ukrainian].
2. Kachynska, M.O. (2018). Henderna rivnist v Ukraini: natsionalni ta mizhnarodni perspektyvy. *Forum prava*, 3, 40–47 [in Ukrainian].
3. Lavrynenko, N. (2011). Instytut simi: struktura i simejni tsinnosti. *Ukrainske suspilstvo. Dvadtsiat rokov nezalezhnosti*. (Vols. 1–2); Vol. 1: Analitichni materialy. V. Vorona, M. Shulha (Eds.). Kyiv: IS NANU [in Ukrainian].
4. *Ukrainske suspilstvo. Dvadtsiat rokov nezalezhnosti/* (Vols. 1–2); Vol. 2: Tablytsi i hrafiky. (2011). Ye.I. Holovakha, M.O. Shulha (Eds.). Kyiv: IS NANU [in Ukrainian].
5. Pro zabezpechennia rivnykh prav i mozhlyvostej zhinok i cholovikiv: Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 r. № 2866-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
6. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.04.2018 r. № 273.
7. European Values Study 1981–2008. Longitudinal Data File. GESIS Data Archive, Cologne, Germany, ZA4804 Data File Version 1.0.0 (2011-04-30). DOI: 10.4232/1.14804. For further information see EVS' webpage. URL: <http://www.europeanvaluesstudy.eu>.
8. Brainerd, E. (2000). Women in Transition: Changes in Gender Wages Differentials in Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 54, 1, Oct., 138–162.
9. Lutsenko, Y., Strebkova, J., Skoryk, M. NGO alternative report on Ukraine's implementation of the convention on the elimination of all forms of discrimination against women. URL <https://www.google.com/search?q=NGO+ALTERNATIVE+REPORT+ON+UKRAINE'S+IMPLEMENT>.
10. National Human Development Report 2011 "Ukraine: Towards Social Inclusion". (2018). E. Libanova, Yu. Levenets, O. Makarova et al. (Eds.). URL <http://hdr.undp.org/en/reports/national/europethecis/ukraine/Ukraine%202011.pdf>.
11. Pascall, G., Manning, N. (2020). Gender and social policy: Comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. *Journal of European Social Policy*, vol. 10, 3, 240–266.

Надійшла до редакції 19.03.2021 р.